

Wojciech Borowski

Teologia i tradycja Rdz 4, 1-16 w Piśmie Świętym

Studia Elbląskie 1, 143-149

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TEOLOGIA i TRADYCJA RDZ 4, 1–16 W PIŚMIE ŚWIĘTYM

1. TEOLOGIA

Epizod o Kainie i Ablu potwierdzając skutki grzechu pierworodnego, w szczególności sposób obrazuje dialog Boga z człowiekiem. Symbolika teologiczna tejże perykopy łączy się ściśle z kluczowym zagadnieniem *Księgi Rodzaju*, którym jest problem zła i odkupienia, czyli przywrócenie naruszonego przez grzech porządku¹.

Zło nie pochodzi od Boga, bo wszystko, co On stworzył „było bardzo dobre” (Rdz 1, 31). Dobry był także sam człowiek. Przyczyną pojawienia się zła na świecie był grzech Adama i Ewy. Grzech, którego następstwa przeszły na ich potomstwo².

Według perykopy o Kainie i Ablu nie wiemy, kiedy zaistniał ów konflikt, możemy jednak wydobyć jego myśl teologiczną³. Myśl ta, w kontekście zwyczajów współczesnych Jahwiście, zdaje się akcentować przede wszystkim właśnie teologiczne aspekty skutków grzechu pierworodnego⁴. Akcja opowiadania rozgrywa się bowiem już poza rajskim ogrodem a więc w warunkach, w jakich żyje ludzkość po grzechu⁵.

Upadek pierwszych ludzi kładzie się rozległym, przytłaczającym cieniem na drodze ich potomków⁶. Autor, dając poglądową i — rzecz można — modelową naukę o grzechu. Całe jego zainteresowanie skupia się na tym, by przedstawić łańcuch rzeczywistych wydarzeń i drogę przebytą przez ludzi. Drogę, która sprowadziła na nich tragiczne konsekwencje⁷ — przepędzenie ludzkości w przeklętą sferę cierpienia, bólu i śmierci⁸.

¹ Zob. szerzej na ten temat np.: K. Rahner, H. Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*, Warszawa 1987; zob. także: ks. W. Granat, *Bóg Stwórca. Aiotowie — człowiek*, Lublin 1961, s. 385, 362–407 (grzech pierworodny).

² Por. C. Jakubiec, *Genesis Księga Rodzaju*, Warszawa 1957, s. 12; także S. Łach, *Pismo Święte Starego Testamentu*, t. I, cz. 1, Poznań 1962, s. 151.

³ Por. S. Wypych, *Wprowadzenie w myśl i wezwanie Ksiąg Biblijnych*, t. I, Pięcioksiąg, Warszawa 1987, s. 63.

⁴ Por. *Encyklopedia Katolicka KUL*, t. I, Lublin 1985, k. 8.

⁵ Por. J.S. Synowiec, *Na początku. Wybrane zagadnienia Pięcioksięgu*, Warszawa 1987, s. 203.

⁶ Por. A. Läßle, *Od egzegazy do katechezy. Stary Testament*, t. I, Warszawa 1986, s. 110; zob. szerzej: *Słownik Teologii Biblijnej*, pod red. X. Leon-Dufour, Poznań – Warszawa 1982, s. 105: „Historia synów Adama jest (...) historią zbrodni przeciw braterstwu (...). W osobie Kaina ukazuje się nienawistne oblicze ludzkości...”; zob. też: *Breviarium Fidei* VII. 110, V. 44, 46, VII. 7, 59, VIII. 55; zob. też: T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, Kraków 1987, s. 99: „Opowiadanie o Kainie i Ablu (...) pokazuje jak przez grzech rozpanoszyła się śmierć”.

⁷ Por. G. von Rhad, *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa 1986, s. 129.

⁸ N. Lohfink, *Pieśń chwały. Chrześcijanin a Stary Testament*, Warszawa 1987, s. 99.

W raju została naruszona relacja: Bóg — człowiek. Opowiadanie o Kainie i Ablu ukazuje nieporozumienie między ludźmi i zakłócenia życia społecznego: brat zabija brata⁹. Kain i jego współcześni wiedzieli odtąd, nie tylko że człowiek może zabić człowieka, lecz doświadczyli także, co to w praktyce oznacza. Wzajemne zaufanie uległo osłabieniu, ludzie zaczęli bać się siebie nawzajem (por. Rdz 4, 14). Osłabieniu uległo wzajemne zaufanie. Ziemia jakby przestała być wspólnym domem rodziny człowieczej, a stała się miejscem ucieczki. Zło grzechu — w tym przypadku morderstwa — stało się udziałem wszystkich i odbiło się negatywnie nawet na przyrodzie otaczającej człowieka (...rola nie da ci już więcej plonu, Rdz 4, 12)¹⁰.

Opis bratobójstwa jest przejmująco lakoniczny, jak gdyby autor nie potrafił i nie chciał rozwdziżyć się nad tak bezwzględna i okrutna degradacja¹¹. Sceneria i okoliczności zabójstwa Abła stały się pierwowzorem i punktem odniesienia do oceny wszelkiej ofiary, kiedy to niewinność ulega w bezpośredniej konfrontacji z brutalną przemocą¹².

Dokonana w obliczu Boga ofiara oraz jej przyjęcie — w przypadku Abła, a odrzucenie — w przypadku Kaina, uczy, co jest istotą ofiary. Nie tyle chodzi w niej o to, co się ofiaruje, ile o usposobienie wewnętrzne ofiarującego. Wobec niegodziwca Kaina, który został odrzucony, Abel reprezentuje sprawiedliwego, w którym sobie Bóg upodobał¹³. Po morderstwie Bóg upomniał się o niego wobec przepelnionego nienawistną zazdrością pierwszego mordercy: „Gdzie jest brat twój Abel? (...) Cóżś uczynił? Krew brata twego głośno woła do mnie z ziemi” (Rdz 4, 9–10) i przeklął zabójcę. Kain wiódł życie „daleko od oblicza Jahwe” (Rdz 4, 14). W tej, wydawałoby się, na pozór beznadziejnej sytuacji, Bóg nie pozwolił zginąć bratobójcy. Co więcej, podciągnął nawet jego życie pod tajemnicze zasady ochronne¹⁴. Tak ponura historia zbrodni nie przestaje być historią zbawienia. Człowiek wybrany, pierworodny, odpowiada zatwardziałością i odrzuceniem Bożej przyjaźni. Mimo to Bóg nie odpycha go na zawsze¹⁵ i nie cofa odeń swego miłosierdzia¹⁶. I znów miłosierdzie Boże towarzyszy jego sprawiedliwej karze¹⁷. Widać, iż mimo świadomości zła tkwiącego głęboko w człowieku, światopogląd religijny Jahwisty jest optymistyczny. Pisarz ten, będąc pierwszym autorem dziejów zbawienia ludzkości, słusznie nazwany jest więc zwiastunem dziejów zbawienia¹⁸.

Wartym rozważenia jest jeszcze inny wymiar opowiadania Rdz 4, 1–16. Jest to wymiar etiologiczny. Autor przypowieści o Kainie i Ablu chciał najprawdopodobniej wyjaśnić, skąd się wzięli Kenici. Lud ten od wieków istniał na Półwyspie

⁹ S. Wypych, dz. cyt., s. 63.

¹⁰ M. Filipiak, „Nie zabijaj” (Wj 20, 13; Pwt 5, 17). *Studium egzegetyczno-teologiczne*, RTK 30(1983), s. 5–14; por. także, A. Läßle, dz. cyt. s. 54.

¹¹ W. Chrostowski, *Zawsze istnieje możliwość poprawy (Rdz 4, 2b–8)*, *Więź* 7–8(1984), s. 99–111.

¹² W. Chrostowski, dz. cyt., s. 98–111.

¹³ *Słownik Teologii Biblijnej*, dz. cyt., s. 36.

¹⁴ Por. G. von Rhad, dz. cyt., s. 130.

¹⁵ G. von Rhad, dz. cyt., s. 130; por. także: A. Läßle, dz. cyt., s. 116 i 117.

¹⁶ S. Wypych, dz. cyt., s. 63.

¹⁷ Por. W.J. Harrington. *Klucz do Biblii*, Warszawa 1984, s. 216.

¹⁸ Por. J.S. Synowiec, dz. cyt., s. 31–32.

Synajskim (Kain to chyba wariant Kenana z genealogii źródła „P”)¹⁹. Jahwistę w widoczny sposób intryguje los tego osobliwego plemienia. Choć byli oni — podobnie jak Izraelici — czcicielami Jahwe (Lb 10, 29; Sdz 1, 16), nigdy w istocie nie prowadzili osiadłego trybu życia, lecz wędrowali, gnani niepokojem po krańcach ziemi²⁰. Wszystko wskazuje na to, że rozpatrywane przez nas opowiadanie, miało na celu ukazać postać przodka Kenitów. Negatywny stosunek do Kaina, ujawniający się w treści Rdz 4, 1–16, pozwala wnioskować, że powstało ono w środowisku niekenickim, według wszelkiego prawdopodobieństwa izraelskim, gdyż — jak skądinąd wiadomo — to właśnie środowisko miało niekiedy powody do krytycznej oceny Kenitów²¹.

Analiza etiologiczna historii o Kainie i Ablu posiada też konsekwencje praktyczne. Dość powszechny jest pogląd, że perykopa Rdz 4,1–16 miała na celu przedstawienie rywalizacji dwóch stylów życia: osiadłego i półnomadycznego, konflikt pasterzy i rolników²². Trudno jednak zgodzić się z poglądem, że Jahwista jest przeciwnikiem życia osiadłego. Także w tej formie życia i działalności ludzkiej musiał on dostrzegać wartości, skoro pisze, że Bóg ukarał Kaina pozbawiając go możliwości uprawiania roli, a więc możliwości prowadzenia życia osiadłego²³.

Istnieją także przypuszczenia, że opowiadanie zawiera myśl o wybraniu Abła, którego zastąpi później trzeci syn Ewy, Set, protoplasta narodu izraelskiego. W ten sposób, historia narodu wybranego odwołuje się nie tylko do Abrahama, ojca narodu żydowskiego, lecz swoimi korzeniami sięga samych początków historii całego rodzaju ludzkiego²⁴.

Reasumując, można stwierdzić, że opowiadanie o Kainie i Ablu jest „krwawą plamą na pierwszych stronach Biblii; plamą, która powtarza się w każdej księżce zajmującej się dziejami ludzkości”²⁵. Ma ono niezaprzeczalną wartość dla każdej epoki jako napiętnowanie zabójstwa, ukazanie procesu narastania złych zamysłów w ludzkim sercu poddającym się uczuciom zazdrości i nienawiści. Poucza o wolności człowieka względem najsilniejszych pokus i możliwości ich przezwyciężenia a także o miłosierdziu Boga, który nie chce zniszczyć nawet największego grzesznika, gdy ten daje oznaki żalu za swe wykroczenia.

Umieszczenie opowiadania o Kainie i Ablu bezpośrednio po opisie upadku pierwszych rodziców uwydatnia w dziele Jahwisty myśl, że bunt przeciw Bogu prowadzi do niesprawiedliwości i zbrodni wobec bliźniego. Kto grzeszy przeciw Bogu, ten grzeszy niebawem również przeciw człowiekowi. Kto depcze prawa

¹⁹ Por. S. Wypych, dz. cyt., s. 63; także: H. Langkammer, *Słownik biblijny*, Katowice 1984², s. 17.

²⁰ W.J. Harrington, dz. cyt., s. 216.

²¹ J.S. Synowiec, dz. cyt., s. 211; H. Langkammer (*Słownik biblijny*, dz. cyt. s. 84): „Słuszniejsze jest chyba wyjaśnienie teologiczne: grzech pierworodny i związane z nim oddalenie od Boga owocują nadal, rodząc zło”.

²² S. Wypych, dz. cyt., s. 212.

²³ J.S. Synowiec, dz. cyt., s. 212.

²⁴ S. Wypych, dz. cyt., s. 63; zob.: C. Jakubiec (*Pradzieje biblijne...*, dz. cyt., s. 76): „Skoro opis pradziejów ludzkości w Księdze Rodzaju jest wstępem do historii narodu Izraelskiego...nie ulega wątpliwości, że właśnie w opowiadaniu o Kainie i Ablu mamy początek wspomnianej myśli o wybraniu przez Boga i odtąd autor raz po raz będzie do niej wracał w miarę jak potomstwo pierwszej pary ludzi będzie się rozrastało”.

²⁵ J.S. Synowiec, dz. cyt., s. 211.

Boże, ten niechybnie staje się grabarzem praw ludzkich²⁶. Historia Kaina ukazuje drastycznie, jak mordercy Boga stają się mordercami człowieka²⁷. „Jeśli ta historia nas niepokoi, będzie to znakiem, że znajdujemy niepokój w nas samych (...). My jesteście dziećmi Kaina”²⁸.

2. TRADYCJA RDZ 4, 1–16 W PIŚMIE ŚWIĘTYM

2.1. W Starym Testamencie

Jest zastanawiające, jak rzadko księgi Starego Testamentu nawiązują do historii Kaina i Abla. Imiona obu braci pojawiają się tam — użyte wprost — jedynie w *Księdze Rodzaju*²⁹.

Autor *Księgi Mądrości* w krótkim spojrzeniu wstecz na dzieje ludzkości mówi o Kainie: „A gdy od niej (tzn. od mądrości Bożej, przyp. autora) odpadł Niegodziwiec w swoim gniewie, w bratobójczym szale zgubił sam siebie” (Mdr 10, 3)³⁰.

Na zasadzie funkcjonowania wzorców osobowościowych w tekstach biblijnych, niektórzy domyślają się związku między Kainem, Ablem i Mojżeszem. Mojżesz może być powtórzeniem Abla, jak sugerują, ale na pewno jest też powtórzeniem Kaina w obrazie jego losu. Zwraca się tu uwagę na pewne analogie pomiędzy głównymi wydarzeniami z życia Kaina i z życia Mojżesza, np.:

— morderstwo	— Rdz 4, 8 — Wj 2, 12
— ucieczka	— Rdz, 4, 14 b.16 — Wj 2, 15
— tułaczka	— Rdz 4, 14.16 — Wj 2, 15 nn.
— gniewliwość	— Rdz 4, 5.6 — Wj 32, 19 (rozbitcie tablic Przymierza)
— wybuchowość	— Rdz 4, 8 — Wj 32, 27 nn. (nakaz wymordowania 3 tysięcy odstępców od wiary)
— organizowanie społeczności	— Rdz 4, 17; 12; 18, 13.25–26 — Wj 4, 29 nn.; 12 21 nn.

Mojżesz zwyciężał w sobie Kaina, gdy wprowadzał prawa chroniące życie, zapewniające równość i sprawiedliwość, gdy naprawiał uczynione przez siebie zło. „Cząstka Mojżesza tkwi w każdym Kainie, cząstka Kaina tkwi w każdym Mojżeszu” — mówią przysłowia³¹.

²⁶ Por. J.S. Synowiec, tamże.

²⁷ Por. A. Läßle, dz. cyt., s. 117.

²⁸ J. Steinbeck, *Na wschód od Edenu*, t. 1, Warszawa 1981, s. 347 i 351; por. także A. Läßle, dz. cyt., s. 117.

²⁹ *Konkordancja biblijna, czyli alfabetyczny wykaz skrótów Pisma Świętego z tłumaczeniem imion*, Warszawa 1982, s. 7, 377–378; *Concordantium ss. Scripturae manuale*, Parissis apud Victorem Lecoffre, 1929, s. 2, 93; *Praktisches Bibelhandbuch*, von J. Staubinger und J. Bärtle, Stuttgart 1936, s. 59; *Stuttgarter Biblisches Nachschlagenwerk*, Stuttgart 1931, s. 327; W. Gesenius, *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Berlin 1962, s. 712, 172.

³⁰ Por. A. Läßle, dz. cyt., s. 117.

³¹ S. i T. Cieślukowscy, *Kain i Habel, który jest Mojżeszem*, s. 107 i 108, w: *Biblia a literatura*, pod red. S. Sawickiego, Lublin 1986.

Opowiadanie o Kainie i Ablu zapoczątkowuje temat cierpienia Sprawiedliwego. Kain — Niegodziwiec czyha na Sprawiedliwego — Abła reprezentuje Sprawiedliwego, aby go zabić (Ps 10, 6–11). Jest to powszechne prawo a krew sprawiedliwego rozlana od początku wieków woła do Boga z ziemi, domagając się sprawiedliwości (Rdz 4, 10)³².

Nie można oczywiście czytać tego opowiadania (Rdz 4, 1–16) nie myśląc o przykazaniu Dekalogu: „Nie będziesz zabijał” (Wj 20, 13)³³. Nakaz ten nie tylko potępia zbrodnię Kaina, lecz jest podstawą obrony życia zawsze i wszędzie. Poza Dekalogiem zakaz zabójstwa pojawia się w Starym Testamencie 29 razy: Wj 20, 30; Pwt 5, 17; Rdz 9, 6; Wj 21, 12. 13. 14. 18–23. 28–32; 23, 7; Kpł 18, 21; 19, 16; 20, 2; 24, 17; Lb 35, 16–18. 20 n.; 30, 31; Pwt 19, 11 n. 13; 21, 9; 27, 24. 25³⁴.

Przykazanie: „Nie zabijaj” potępia nie tylko zabójstwo, ale w sposób pośredni także wszelkie czyny, które szkodzą zdrowiu i życiu bliźniego. Już Syracydes zauważył, że „zabija bliźniego ten, kto mu odbiera środki do życia, przelewa krew ten, kto przetrzymuje zapłatę dla robotnika” (Syr 34, 20 n.)³⁵.

W tradycji żydowskiej Abel jest typem dobra a Kain — zła³⁶. Znamiennym jest fakt, że w tradycji tej nie ma jednoznacznego potępienia Kaina. Talmud mówi o jego skrusze i pokucie przed śmiercią³⁷. W literaturze patrystycznej Abel uchodzi za przedstawiciela Kościoła, Kain zaś Synagogi i Judaizmu³⁸.

Imiona Kaina i Abła na zawsze już związane zostaną z tajemnicą walki dobra i zła. Historia pierwszego zabójstwa opisanego w Biblii funkcjonuje w kulturze wielu narodów, mających korzenie judaistyczne i chrześcijańskie. Postacie Kaina i Abła, gdy analizuje się ich symbolikę, wiążą się z takimi np. hasłami: bratobójstwo, brat, grzech, krew, kary za zabójstwo, nienawiść, ofiara, przekleństwo Boże, przemoc, sprawiedliwość, zazdrość, zabójstwo, zemsta³⁹.

2.2. W Nowym Testamencie

Imiona obu braci: Kaina i Abła występują kilkakrotnie w księgach Nowego Testamentu użyte wprost oraz kilka razy domyślnie⁴⁰. Aluzje są tu częstsze niż

³² Por. *Słownik Teologii Biblijnej*, s. 36; por. *Encyklopedia Katolicka KUL*, t. I, k. 8; szerzej zob. STB (dz. cyt., s. 906) pod hasłami: „Sprawiedliwy — Abel — bezbożnik ST 2; NT 1. 2 — Jezus Chrystus II — Noe — piekła — piekło ST II — prześladowanie — szczęśliwość ST I 2, II sprawiedliwość — usprawiedliwienie”; por. także K. Rahner, H. Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*, s. 426–427; por. także H. Langkammer, *Słownik biblijny*, s. 17, 84, 90.

³³ Por. o. J.S. Synowiec, dz. cyt., s. 212–213.

³⁴ Por. M. Filipiak, „*Nie zabijaj...*”, s. 5–14.

³⁵ J.S. Synowiec, dz. cyt., s. 213; szerzej zob. M. Filipiak, jw., s. 5–14; także R. Krawczyk, *Sprawy ludzkie w Biblii*, Siedlce 1986, s. 69–73.

³⁶ A. Grabner-Haider, *Praktisches Bibellexikon unter Mitarbeit katholischer und evangelischer Theologen*, Freiburg 1977², s. 2, 605.

³⁷ Por. M. Klinger, *Tajemnica Kaina. Próba umiejscowienia Kaina w tradycji mesjańskiej w związku z nowotestamentalną rewolucją etyczną*, Warszawa 1981, s. 56.

³⁸ Por. *Encyklopedia Katolicka KUL*, dz. cyt., k. 8; por. także A. Läpple, dz. cyt., s. 117.

³⁹ Zob. E. Trzeciak, *Podręczna konkordancja biblijna*, Poznań 1967; STB, s. 36; K. Rahner i H. Vorgrimler, dz. cyt., s. 426–427; H. Langkammer, dz. cyt., s. 17, 84.

⁴⁰ Por. *Konkordancja biblijna*, s. 7, 377–378; Concordantium ss. Scripturae, s. 2; *Praktisches Bibelhabdbuch*, s. 59; *Stuttgarter Biblisches*, s. 327; W. Gesenius, dz. cyt., s. 172 i 712; zob. także o. J.S. Synowiec, dz. cyt., s. 212; A. Läpple, dz. cyt. s. 116.

w Starym Testamencie. W Nowym Testamencie interpretacja obu postaci jest jasna i nawiązuje do późnożydowskiego sposobu widzenia, który pobożnemu i sprawiedliwemu Ablowi przeciwstawia bezbożnego Kaina⁴¹. Śmierć Abła jest wymowną ilustracją faktu, iż dobro w całej historii ludzkości jest nienawidzone i prześladowane⁴². Jest to powszechne prawo a krew sprawiedliwych rozlana od początku wieków woła do Boga z ziemi, domagając się sprawiedliwości.

To prawo bezwzględne światła znajduje swoje najwyższe zastosowanie w przypadku Jezusa. On, Święty i Sprawiedliwy (Dz 3, 14), zostanie wydany na śmierć przez swych współczesnych⁴³. W Jego nauce Abel ukazuje się jako pierwszy w rządzie męczenników⁴⁴, ludzi sprawiedliwych, proroków i posłańców Bożych, którzy byli prześladowani i mordowani przez „synów zabójców” (Mt 23, 31), czyli duchowych potomków Kaina⁴⁵. Do tych ostatnich zalicza Jezus także współczesnych sobie faryzeuszów i uczonych w Piśmie, nazywają ich (chyba nie bez myśli o roli węża w upadku pierwszych rodziców i o postępie zła przez dzieje ludzkie) „węzami” i „plemieniem żmijowym” (Mt 23, 33)⁴⁶.

Na prześladowców i morderców, na „ludobójcze plemię” (Mt 23, 35 n.) spadnie krew sprawiedliwych, tzn. czeka ich surowy Boży sąd. Rozciąga się on na wszystkich ludzi, bo wszędzie znajdują się „zabici dla słowa Bożego i dla świadectwa, jakie mieli” (Ap 6, 9–11) a ich krew woła o pomstę (Ap 16, 6; 18, 24) dla zabójców.

Jednakże razem z krwią wołającego o pomstę występuje inna krew, bardziej wymowna od krwi Abła, a mianowicie oczyszczająca krew Jezusa (Hbr 12, 24) — Pośrednika Nowego Przymierza. Jego krew prosi Boga o przebaczenie: „Ojczy, przebacz im, bo nie wiedzą, co czynią” (Łk 23, 34). Sytuacja wytworzona przez zabójstwo Abła sprawiedliwego, odwróciła się więc w Jezusie — Sprawiedliwym cierpiącym w stopniu wyjątkowym⁴⁷.

Abel, w przeciwieństwie do Kaina symbolizującego dramatyczny brak miłości w ludzkim sercu (1 J 3,12) pozostaje typem wewnętrznej prawości i wiary, która wiedzie do sprawiedliwości. Dlatego też choć umarł, żyje nadal (Hbr 11, 4)⁴⁸.

⁴¹ A. L ä p p l e, dz. cyt., s. 117.

⁴² Mdr 2, 12–20.

⁴³ STB, s. 36.

⁴⁴ *Encyklopedia Katolicka*, k. 8; zob. też H. L a n g k a m m e r, dz. cyt., s. 1.

⁴⁵ Por. Mt 23, 33–35: „Węże, plemię żmijowe, jak wy możecie ująć potępienia w piekle? Dlatego oto Ja posyłam do was proroków, mędrców i uczonych. Jednych z nich zabijecie i ukrzyżujecie; innych będziecie biczować w swych synagogach i przepędzać z miasta do miasta. Tak spadnie na was wszystka krew niewinna, przelana na ziemi, począwszy od krwi Abła sprawiedliwego aż do krwi Zachariasza...”; zob. też Łk 11, 47–51: „Biada wam, ponieważ budujecie grobowce prorokom a wasi ojcowie ich zamordowali. A tak jesteście świadkami i przytakujecie uczynkom waszych ojców, gdyż oni ich pomordowali, a wy im wznosicie grobowce. Dlatego też powiedziała Mądrość Boża: Poślę do nich proroków i apostołów, a z nich niektórych zabiją i prześladować będą. Tak na tym plemienu będzie pomszczona krew wszystkich proroków, która została przelana od stworzenia świata, od krwi Abła aż do krwi Zachariasza...”.

⁴⁶ Por. J.S. S y n o w i e c, dz. cyt., s. 212.

⁴⁷ Por. Ps 22/21; Iz 50, 4–9; 52, 13–53, 1–12; Iz 53, 10: „Spodobało się Jahwe zmiążyć go cierpieniem”.

⁴⁸ Por.: STB, s. 36; A. L ä p p l e, dz. cyt., s. 117; J.S. S y n o w i e c, dz. cyt., s. 212 w komentarzu do 1J 3, 10–23: „Kain, którego »czyny były złe« (w. 12) zaliczony jest do »synów diabła« (w. 10), zasługujących na miano zabójców, ponieważ nienawidzą braci (w. 15). W tym samym

Juda Apostoł stwierdza, że fałszywi nauczyciele, którzy zagrażają wierze chrześcijańskiej, postępują według własnych pożądań ponieważ „poszli drogą Kaina” (Jud 11).

Można więc stwierdzić, że w tradycji biblijnej Nowego a także Starego Testamentu, Abel stał się przykładem ludzi prawych i wiernych Bogu, Kain zaś — przykładem ludzi złych, nie liczących się z wolą Bożą⁴⁹.

Opowiadanie *Księgi Rodzaju* 4, 1–16 nawiązuje, jak to już wspomniano, do przykazania dekalogu „nie będziesz zabijał” (Wj 20, 13)⁵⁰. Chrystus wyjaśniając to przykazanie w *Kazaniu na Górze* (Mt 5; 6; 7) rozszerza jego zakres⁵¹, zabraniając nie tylko mordowania, ale i wszelkiej nienawiści⁵². Zakaz nienawiści obowiązuje w stosunku do wszystkich, tak przyjaciół, jak i nieprzyjaciół (Mt 5, 43–48; Łk 6, 27–38; 23, 34)⁵³. W świetle Ewangelii można odnaleźć niejako przedłużenie mrocznej linii Kainowej, której kontynuatorami są wszyscy grzeszni ludzie. Chrystus jednak nie dystansuje się od ich losu⁵⁴ i zbawiając ich, wzywa ich do nawrócenia. W ten sposób Chrystus jest obecny w samym centrum przerażającego misterium zła. Jest zwycięzcą nad grzechem i śmiercią. W tajemnicy odkupienia Jezus jest bardzo blisko sfery Kaina. Wzrokiem ogarniającym całość dziejów zbawienia można dostrzec, iż krzyż jest miejscem ponownego spotkania Abela i Kaina. Niewinnego z winnym. Ocalającego z potrzebującym ocalenia.

Duchowość nowotestamentalna przypomina, iż bezdroża Kaina nie są wcale odległe od życia chrześcijanina. Kainowy archetyp grzechu i ocalenia przedłuża się nieustannie w dziejach Kościoła.

Duch Ewangelii pobudza chrześcijanina do ustawicznej troski i modlitwy o zbawienie wszystkich. Wyraził to w swoich rozważaniach na temat piekła N. Bierdiajew. Motyw Kaina łączy się w nich nierozzerwalnie z motywem Abela. Integralna świadomość moralna scala w sobie pytanie o los obydwu braci. Raj jest dla mnie niemożliwy, jeżeli w piekle będą moi bliscy, krewni, czy nawet po prostu ludzie, z którymi przychodziło mi być razem w życiu (...). Świadomość moralna obudziła się wraz z Bożym pytaniem: „Kainie, gdzie jest twój brat Abel?”. Zakończy się ona innym pytaniem: „Abelu, gdzie jest twój brat Kain?”⁵⁵.

Ojcowie Kościoła wypowiadali wielokrotnie myśl, że od Abela rozpoczął się Kościół (*ecclesia* od Abela)⁵⁶.

urywku Abel, którego czyny były »sprawiedliwe« (w. 12) jest wzorem »synów Bożych« (w. 10), znajdujących prawdę (por. 2, 20 n.) i miłujących bliźniego zgodnie z nauką i wolą Chrystusa (w. 14 i 23)”.

⁴⁹ J.S. Synowiec, dz. cyt., s. 212.

⁵⁰ Por. M. Filipiak, „*Nie zabijaj...*”, s. 5–14.

⁵¹ Por. J.S. Synowiec, s. 213.

⁵² Por. Mt 5, 21–22: „Słyszeliście, że powiedziano przodkom: Nie zabijaj; a kto by się dopuścił zabójstwa, podlega sądowi. A Ja wam powiadam: Każdy, kto się gniewa na swego brata, podlega sądowi...”.

⁵³ Por. M. Filipiak, *Nie zabijaj...*, s. 5–14; R. Krawczyk, dz. cyt., s. 172.

⁵⁴ Por. Mt 5, 43–48; Łk 6, 27–36; 23, 34.

⁵⁵ W. Hryniewicz, *Tajemnica Kaina i Judasza. Rozważania teologiczne*, „Więź” 10–12(1985), s. 122–125.

⁵⁶ Por. A. Läßle, dz. cyt., s. 117; *Encyklopedia Katolicka*, t. I, k. 8; KDK nr 2: „...od Abela sprawiedliwego aż po ostatniego wybranego”.